

१

राज्य अर्थव्यवस्था

१. राज्य अर्थव्यवस्था

१.१ राज्याची अर्थव्यवस्था देशातील सर्वात मजबूत आणि गतिशील अर्थव्यवस्था असून कृषी, उद्योग आणि सेवा क्षेत्रांची वैविध्यपूर्ण रचना हा त्याचा आधार आहे. देशाची आर्थिक राजधानी मुंबई तसेच पुणे, नाशिक, नागपूर, छत्रपती संभाजीनगर आणि अमरावती या प्रमुख उदयोन्मुख विकासकेंद्रांमुळे राष्ट्रीय उत्पादन, गुंतवणूक आणि रोजगार यामध्ये राज्याचे योगदान लक्षणीय आहे. सुस्थापित उत्पादन समूह, वेगाने वाढणारे सेवा क्षेत्र आणि विस्तारित नवोन्मेष परिसंस्था यामुळे राज्याच्या अर्थव्यवस्थेला बळकटी प्राप्त झाली आहे.

१.२ राज्यात गेल्या काही वर्षांत रस्ते, मेट्रो, बंदरे, विमानतळ, औद्योगिक कॉरिडॉर्स आणि लॉजिस्टिक्स या क्षेत्रांत झालेल्या भरीव गुंतवणुकीमुळे पायाभूत सुविधांच्या विकासाला वेग प्राप्त झाला आहे. व्यवसाय सुलभतेत सुधार, डिजिटल प्रशासनास प्रोत्साहन आणि क्षेत्रविशिष्ट वाढीस चालना यासारख्या सुधारणांमुळे राज्याची स्पर्धात्मक क्षमता वृद्धिंगत झाली आहे. शाश्वत विकास, औद्योगिक आधुनिकीकरण व सर्वसमावेशक वाढ यावरील धोरणात्मक लक्ष यामुळे राज्य देशांतर्गत आणि जागतिक गुंतवणूकदारांचे पसंतीचे स्थान होत आहे.

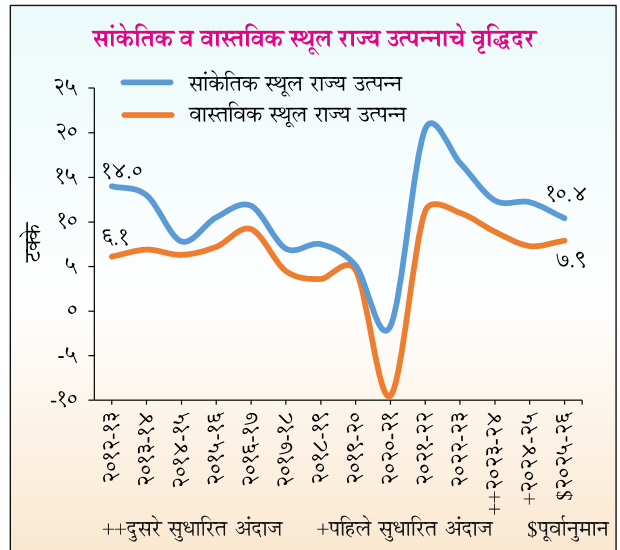
१.३ सलग पाचव्या वर्षांही राज्याच्या अर्थव्यवस्थेच्या वाढीची गती कायम राहिल असा अंदाज असून, चालू आर्थिक वर्षात ७.९ टक्के वाढ अपेक्षित आहे. किंमतीची अनुकूल परिस्थिती तसेच चालू आर्थिक वर्षातील वस्तू व सेवा कराचे विक्रमी संकलन यामुळे या वाढीच्या गतीला लक्षणीय पाठबळ मिळाले आहे.

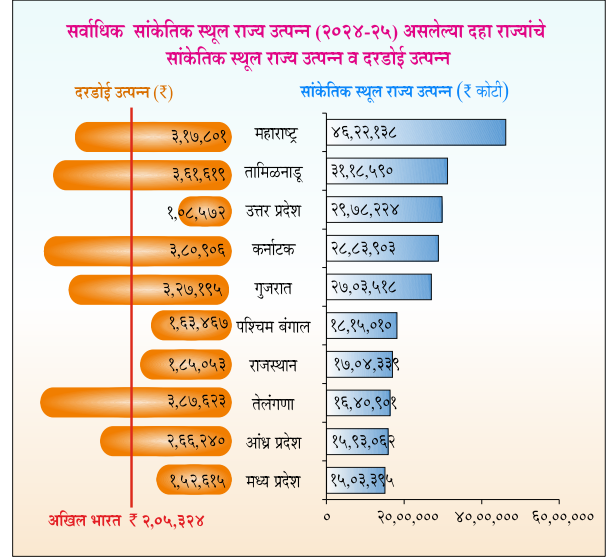
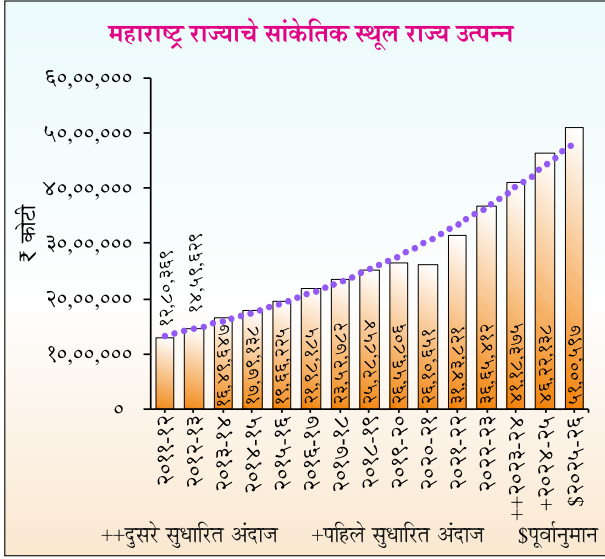
राज्य उत्पन्न

१.४ सन २०२५-२६ च्या पुर्वानुमानानुसार, राज्याच्या अर्थव्यवस्थेमध्ये सन २०२४-२५ च्या तुलनेत ७.९ टक्के वाढ अपेक्षित आहे, तर देशाच्या अर्थव्यवस्थेमध्ये ७.४ टक्के वाढ अपेक्षित आहे. सन २०२५-२६ मध्ये 'कृषि व संलग्न कार्ये', 'उद्योग' व 'सेवा' या क्षेत्रांच्या वास्तविक स्थूल राज्य मूल्यवृद्धित अनुक्रमे ३.४ टक्के, ५.७ टक्के व ९.० टक्के वाढ अपेक्षित आहे. पुर्वानुमानानुसार सन २०२५-२६ मध्ये सांकेतिक (चालू किंमतीनुसार) स्थूल राज्य उत्पन्न ₹ ५१,००,५९७ कोटी अंदाजित असून वास्तविक (सन २०११-१२ च्या स्थिर किंमतीनुसार) स्थूल राज्य उत्पन्न ₹ २८,८२,६९९ कोटी अंदाजित आहे.

१.५ पहिल्या सुधारित अंदाजांनुसार, सन २०२४-२५ चे सांकेतिक स्थूल राज्य उत्पन्न ₹ ४६,२२,१३८ कोटी अंदाजित आहे, तर दुसऱ्या सुधारित अंदाजांनुसार सन २०२३-२४ मध्ये ते ₹ ४१,१८,३७५ कोटी अपेक्षित आहे. सन २०२४-२५ चे वास्तविक स्थूल राज्य उत्पन्न ₹ २६,७१,३६१ कोटी अंदाजित असून सन २०२३-२४ मध्ये ते ₹ २४,८८,५६० कोटी अपेक्षित आहे.

- पहिल्या सुधारित अंदाजांनुसार, सन २०२४-२५ मध्ये सांकेतिक स्थूल देशांतर्गत उत्पन्नात राज्याच्या सांकेतिक स्थूल राज्य उत्पन्नाचा हिस्सा सर्वाधिक (१४.० टक्के)
- सन २०२५-२६ च्या पुर्वानुमानानुसार, राज्याचे दरडोई उत्पन्न ₹ ३,४७,९०३ अंदाजित असून अखिल भारताकरिता ते ₹ २,१९,५७५ अपेक्षित

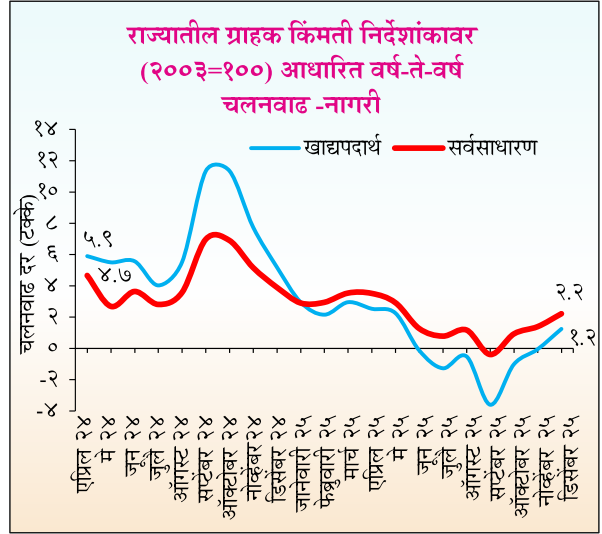
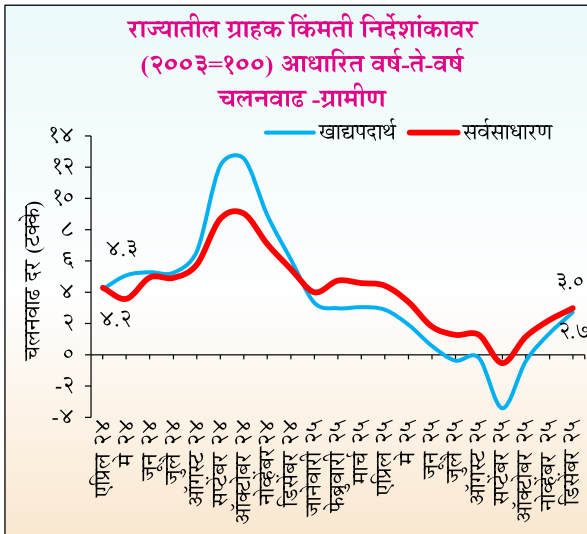

किंमती

१.६ माहे एप्रिल ते डिसेंबर २०२५ या कालावधीसाठी राज्यातील ग्रामीण व नागरी क्षेत्राकरिता परिगणित सरासरी ग्राहक किंमती निर्देशांक (पायाभूत वर्ष २००३=१००) अनुक्रमे ४०.१८ व ३७.६.७ होता. या कालावधीकरिता वर्ष-ते-वर्ष चलनवाढ ग्रामीण क्षेत्रासाठी २.० टक्के व नागरी क्षेत्रासाठी १.५ टक्के होती.

१.७ माहे सप्टेंबर २०२५ मध्ये करण्यात आलेल्या वस्तू व सेवा करांच्या दर सुधारणेमुळे जीवनावश्यक वस्तूंच्या किमतीवर सकारात्मक परिणाम झाला आहे. माहे जून ते नोव्हेंबर २०२५ या कालावधीत राज्याच्या नागरी भागाकरिता 'खाद्यपदार्थ' गटाचा चलनवाढीचा दर जवळपास 'ऋण' राहिला आहे. माहे एप्रिल ते डिसेंबर २०२५ या कालावधीत 'खाद्यपदार्थ' गटाचा सरासरी चलनवाढीचा दर राज्यातील नागरी तसेच ग्रामीण भागासाठी एक टक्क्यापेक्षा कमी राहिला आहे.

सार्वजनिक वितरण

१.८ माहे डिसेंबर २०२५ पर्यंत, राज्यात एकूण २७०.८४ लाख (५८.६८ लाख पिवळी, १९०.१५ लाख केशरी आणि २२.०१ लाख शुभ्र) शिधापत्रिका धारक होते. राज्यात दि. ३१ ऑक्टोबर २०२५ रोजी ५१,६३६ रास्त भाव दुकाने कार्यरत होती. माहे ऑक्टोबर २०२५ पर्यंत, सुमारे १.५५ कोटी कुटुंबांनी 'आधार' आधारित बायोमेट्रिक अधिप्रमाणाने शिधावस्तूंचा लाभ घेतला.

१.९ राज्यात माहे नोव्हेंबर २०२५ अखेर, १,८७४ शिवभोजन केंद्रे कार्यरत होती. सन २०२५-२६ मध्ये नोव्हेंबर पर्यंत, एकूण ४.०९ कोटी शिवभोजन थाळींचे वाटप करण्यात आले.

१.१० 'वन नेशन, वन रेशन कार्ड' योजना सुरु झाल्यापासून ऑक्टोबर २०२५ पर्यंत, महाराष्ट्रातील १.४० लाख शिधापत्रिका धारकांनी इतर राज्यातून आणि इतर राज्यातील १८.९७ लाख शिधापत्रिका धारकांनी महाराष्ट्रातून अन्नधान्याची उचल केली.

लोकवित्त

१.११ 'वस्तू व सेवा कर' राज्याच्या महसुलाचा सर्वात महत्वाचा स्रोत असून राज्याचा स्वतःचा कर महसूल तसेच एकूण महसुली जमेत याचा सर्वात मोठा वाटा आहे. मागील चार वर्षांत राज्याच्या महसुली जमेचा स्थूल राज्य उत्पन्नातील हिस्सा जवळपास नऊ टक्क्यांपेक्षा अधिक राहिला आहे.

१.१२ अर्थसंकल्पीय अंदाजानुसार, सन २०२५-२६ करिता राज्याची महसुली जमा ₹ ५,६०,९६४ कोटी अपेक्षित असून सन २०२४-२५ (सुधारित अंदाज) करिता ₹ ५,३६,४६३ कोटी आहे. अर्थसंकल्पीय अंदाजानुसार सन २०२५-२६ करिता कर आणि करेतर महसूल अनुक्रमे ₹ ४,७७,४०० कोटी आणि ₹ ३३,०५२ कोटी अपेक्षित आहेत. केंद्र शासनाकडून मिळणारी सहायक अनुदाने ₹ ५०,५११ कोटी अपेक्षित आहेत. सन २०२५-२६ मध्ये डिसेंबर पर्यंत प्रत्यक्ष महसुली जमा ₹ ३,७१,५७५ कोटी (अर्थसंकल्पीय अंदाजाच्या ६६.२ टक्के) होती.

१.१३ अर्थसंकल्पीय अंदाजानुसार, सन २०२५-२६ करिता राज्याचा महसुली खर्च ₹ ६,०६,८५५ कोटी अपेक्षित असून तो सन २०२४-२५ (सुधारित अंदाज) करिता ₹ ५,६२,९९९ कोटी आहे. सन २०२५-२६ मध्ये डिसेंबर पर्यंत प्रत्यक्ष महसुली खर्च ₹ ३,६४,४१२ कोटी (अर्थसंकल्पीय अंदाजाच्या ६०.० टक्के) होता.

१.१४ अर्थसंकल्पीय अंदाजानुसार, सन २०२५-२६ करिता एकूण जमेतील भांडवली जमेचा हिस्सा २५.९ टक्के तर एकूण खर्चातील भांडवली खर्चाचा हिस्सा १९.९ टक्के अपेक्षित आहे.

१.१५ सोळाव्या वित्त आयोगाच्या शिफारशीनुसार, वित्त आयोगाच्या संदर्भ कालावधीत (२०२६-२७ ते २०३०-३१) एकूण केंद्रीय करांतील ६.४४१ टक्के हिस्सा राज्याला अनुज्ञेय आहे. तसेच, पाच वर्षांच्या संदर्भ कालावधीत स्थानिक स्वराज्य संस्था व आपत्ती व्यवस्थापनासाठी राज्याला ₹ १,०९,२३९ कोटी सहायक अनुदाने प्राप्त होणे अपेक्षित आहे.

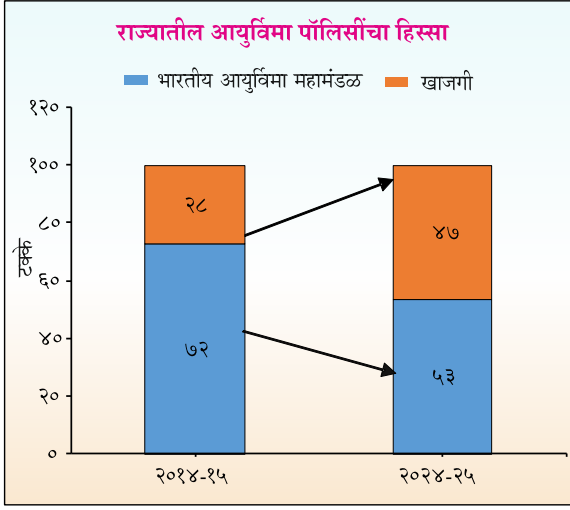
१.१६ 'महाराष्ट्र राजकोषीय उत्तरदायित्व व अर्थसंकल्पीय व्यवस्थापन नियम, २००६' मध्ये विहित केल्यानुसार, राज्याने मागील दहा वर्षांहून अधिक कालावधीत राजकोषीय तूट स्थूल राज्य उत्पन्नाच्या तीन टक्क्यांच्या मर्यादेत राखण्यासाठी प्रयत्न केले आहेत. तसेच राज्याचे कर्ज स्थूल राज्य उत्पन्नाच्या १७ ते १८ टक्के या मर्यादेत कायम राहिले आहे. सन २०२५-२६ च्या अर्थसंकल्पीय अंदाजानुसार राजकोषीय तूट, महसुली तूट व ऋणभाराचे स्थूल राज्य उत्पन्नाशी असलेले प्रमाण अनुक्रमे २.७ टक्के, ०.९ टक्के आणि १८.३ टक्के अपेक्षित आहे.

१.१७ राज्याच्या सन २०२५-२६ च्या वार्षिक कार्यक्रमाकरिता एकूण निधी ₹ २,५४,५६० कोटी असून त्यापैकी जिल्हा वार्षिक कार्यक्रमाकरिताचा निधी ₹ २५,९०० कोटी आहे.

संस्थांद्वारे वित्तपुरवठा

१.१८ दि. ३० सप्टेंबर २०२५ रोजी, राज्यातील अनुसूचित वाणिज्यिक बँकांच्या एकत्रित ठेवी आणि स्थूल कर्जे अनुक्रमे ₹ ५३.४० लाख कोटी आणि ₹ ५२.३९ लाख कोटी होती. राज्याचे कर्ज-ठेवी प्रमाण ९८.१ टक्के होते.

१.१९ सन २०२५-२६ करिता राज्याचा प्राधान्य क्षेत्रासाठीचा वार्षिक पत आराखडा ₹ ८.०६ लाख कोटी असून त्यामध्ये 'कृषि' क्षेत्राचा हिस्सा २४.९ टक्के आणि 'सूक्ष्म, लघु, मध्यम उद्योग' क्षेत्राचा हिस्सा ६६.१ टक्के आहे.

- दि. ३० सप्टेंबर २०२५ रोजी, अखिल भारत स्तरावर राज्यातील अनुसूचित वाणिज्यिक बँकांच्या एकत्रित ठेवी (२२.७ टक्के) व स्थूल कर्जे (२७.८ टक्के) यामध्ये राज्याचा हिस्सा सर्वाधिक
- राज्यातील अनुसूचित वाणिज्यिक बँकांमधील (प्रादेशिक ग्रामीण बँका वगळून) दरडोई ठेवी व दरडोई स्थूल कर्जे अनुक्रमे ₹ ४,१६,०९९ आणि ₹ ४,०८,२६१
- राज्यातील एकूण आयुर्विमा पॉलिसींमध्ये खाजगी क्षेत्राचा वाटा सन २०१४-१५ मधील २८.० टक्क्यांवरून सन २०२४-२५ मध्ये ४७.० टक्के इतका वाढला
- सन २०२४-२५ मध्ये, बिगर-आयुर्विमा क्षेत्राने मागील वर्षाच्या तुलनेत १२.० टक्के वाढ नोंदविली

कृषि व संलग्न कार्ये

१.२० मान्सून २०२५ मध्ये राज्यात सरासरी पावसाच्या १०९.१ टक्के पाऊस पडला. राज्यातील १४९ तालुक्यांमध्ये जास्त पाऊस, १८१ तालुक्यांमध्ये सरासरी पाऊस आणि २५ तालुक्यांमध्ये अपुरा पाऊस पडला.

१.२१ कृषि गणना २०२१-२२ च्या अस्थायी आकडेवारीनुसार, राज्यात वहिती खातेदारांची संख्या सुमारे १७१.११ लाख आहे तर सरासरी वहिती क्षेत्र १.२३ हेक्टर आहे.

१.२२ सन २०२५-२६ च्या खरीप हंगामामध्ये १५७.२७ लाख हेक्टर क्षेत्रावर पेरणी पूर्ण करण्यात आली. मागील वर्षाच्या तुलनेत तृणधान्ये, ऊस व कापूस यांच्या उत्पादनात अनुक्रमे १०.६ टक्के, २२.० टक्के व ७.० टक्के वाढ अपेक्षित आहे, तर कडधान्ये व तेलबिया यांच्या उत्पादनात मागील वर्षाच्या तुलनेत २८.२ टक्के व ४७.४ टक्के घट अपेक्षित आहे.

१.२३ सन २०२५-२६ च्या रब्बी हंगामामध्ये ६६.९८ लाख हेक्टर क्षेत्रावर पेरणी पूर्ण करण्यात आली. मागील वर्षाच्या तुलनेत तृणधान्ये व कडधान्यांच्या उत्पादनात अनुक्रमे २८.३ टक्के व २९.७ टक्के वाढ अपेक्षित आहे, तर तेलबियांच्या उत्पादनात मागील वर्षाच्या तुलनेत १६.२ टक्के घट अपेक्षित आहे.

१.२४ सन २०२४-२५ मध्ये फलोत्पादन पिकांखालील क्षेत्र २५.१९ लाख हेक्टर अपेक्षित असून ३३९.७७ लाख मे. टन उत्पादन अपेक्षित आहे.

१.२५ मोठ्या, मध्यम व लघु पाटबंधारे (राज्य क्षेत्र) प्रकल्पांद्वारे दि. ३० जून, २०२४ पर्यंत ५७.१६ लाख हेक्टर सिंचन क्षमता निर्माण करण्यात आली. सन २०२४-२५ मध्ये वापरलेली सिंचन क्षमता ४०.५५ लाख हेक्टर (अस्थायी) होती.

१.२६ दि. १५ ऑक्टोबर २०२४ रोजी, मोठ्या, मध्यम व लघु पाटबंधारे (राज्य क्षेत्र) जलाशयांमध्ये उपयुक्त जलसाठा एकत्रितपणे ३७,५९७ दशलक्ष घनमीटर होता व तो एकूण जलसाठा क्षमतेच्या ८८.५ टक्के होता.

१.२७ सन २०२५-२६ मध्ये सप्टेंबरपर्यंत, अनुसूचित वाणिज्यिक बँका, प्रादेशिक ग्रामीण बँका आणि जिल्हा मध्यवर्ती सहकारी बँका यांच्याद्वारे ₹ ४३,८९४ कोटी पीक कर्जे आणि ₹ ६८,३१४ कोटी कृषि मुदत कर्जे वितरित करण्यात आली.

१.२८ अवकाळी पाऊस आणि गारपिटीमुळे झालेल्या हानीपोटी चार लाख शेतकऱ्यांना १.८७ लाख हेक्टर बाधित क्षेत्रासाठी ₹ ३३७.४२ कोटी नुकसान भरपाई मंजूर करण्यात आली. त्याचप्रमाणे अतिवृष्टी आणि पुरामुळे झालेल्या हानीपोटी ११६.४० लाख शेतकऱ्यांना ९४.८२ लाख हेक्टर बाधित क्षेत्रासाठी ₹ ९,०२२.३८ कोटी नुकसान भरपाई मंजूर करण्यात आली.

१.२९ पशुगणना २०१९ नुसार, सुमारे ३.३१ कोटी पशुधनासह राज्य देशात सातव्या क्रमांकावर आहे तसेच सुमारे ७.४३ कोटी कुक्कुटादी पक्ष्यांसह राज्य देशात पाचव्या क्रमांकावर आहे.

१.३० सन २०२५-२६ मध्ये डिसेंबर पर्यंत, सहकारी दुग्धशाळांचे सरासरी दैनिक दूध संकलन ४२.८७ लाख लिटर होते, तर सन २०२४-२५ मध्ये ते ४३.३७ लाख लिटर होते.

१.३१ सन २०२५-२६ मध्ये डिसेंबर पर्यंत, सागरी व गोड्या पाण्यातील मत्स्य उत्पादन अनुक्रमे २.९३ लाख मे. टन व १.४७ लाख मे. टन होते, तर सन २०२४-२५ मध्ये ते अनुक्रमे ४.६३ लाख मे. टन आणि २.६९ लाख मे. टन होते.

१.३२ माहे मार्च २०२५ अखेर राज्याचे वनक्षेत्र एकूण भौगोलिक क्षेत्राच्या २०.२ टक्के होते.

१.३३ भारताचा वनस्थिती अहवाल, २०२३ नुसार, १४,५२५ चौ. किमी वृक्षाच्छादनासह (एकूण भौगोलिक क्षेत्राच्या ४.७ टक्के) राज्य देशात प्रथम क्रमांकावर आहे.

१.३४ राज्यात ३१५.०९ चौ. किमी क्षेत्रावर कांदळवनाचे आच्छादन असून ते देशाच्या एकूण कांदळवन क्षेत्राच्या ६.३ टक्के आहे.

उद्योग व सहकार

१.३५ महाराष्ट्राला एक अग्रगण्य जागतिक व्यवसाय केंद्र म्हणून सुस्थापित करण्यासाठी भरीव गुंतवणूक आकर्षित करणे, नवोन्मेषाला चालना देणे व तंत्रज्ञानाचा अवलंब वाढविणे या उद्दिष्टांकरिता 'महाराष्ट्र उद्योग, गुंतवणूक आणि सेवा धोरण - २०२५' जाहीर करण्यात आले आहे.

१.३६ राज्यात डिसेंबर २०२५ पर्यंत उद्यम नोंदणी पोर्टल वर २५२.८४ लाख रोजगारासह ६३.८५ लाख (६२.११ लाख सूक्ष्म, १.५५ लाख लघु व ०.१८ लाख मध्यम) उपक्रम नोंदणीकृत होते.

१.३७ 'भारत पर्यटन डेटा कॅम्पेडियम २०२५' अहवालानुसार, सन २०२४-२५ मध्ये राज्यातील केंद्रीय संरक्षित व तिकीटे असलेल्या भारतीय पुरातत्व सर्वेक्षण स्मारकांना भेट देणाऱ्या देशांतर्गत पर्यटकांची संख्या ८८.६६ लाख आणि विदेशी पर्यटकांची संख्या १.०७ लाख होती.

१.३८ राज्यात दि. ३१ मार्च २०२५ रोजी सुमारे ६.१५ कोटी सभासद असलेल्या २.३३ लाख सहकारी संस्था होत्या त्यापैकी, ९.१ टक्के प्राथमिक कृषि पतपुरवठा संस्था, ९.३ टक्के बिगर-कृषि पतपुरवठा संस्था, ९.३ टक्के कृषि प्रक्रिया संस्था, ५७.२ टक्के गृहनिर्माण संस्था आणि ४.८ टक्के मजूर कंत्राटी संस्था होत्या.

बेसिक ॲनिमल हस्बंडरी स्टॅटिस्टिक्स - २०२५ नुसार, सन २०२४-२५ मध्ये,

- राज्य मांस उत्पादनात ११.६ टक्के हिश्यासह देशात तिसऱ्या क्रमांकावर
- राज्यात दरडोई मांसाची उपलब्धता प्रतिवर्ष ९.५ किलो
- राज्य दूध उत्पादनात ६.७ टक्के हिश्यासह देशात पाचव्या क्रमांकावर
- राज्यात प्रति व्यक्ती दुधाची उपलब्धता प्रतिदिन ३५८ ग्रॅम
- राज्य अंडी उत्पादनात ५.५ टक्के हिश्यासह देशात सातव्या क्रमांकावर
- राज्यात दरडोई अंडी उपलब्धता प्रतिवर्ष ६५ अंडी

- सन २०२४-२५ मध्ये देशाच्या एकूण निर्यातीत राज्यातून झालेल्या निर्यातीचा हिस्सा १५.० टक्के
- दि. १० फेब्रुवारी २०२६ रोजी, स्टार्टअप्समध्ये अखिल भारत स्तरावर राज्याचा हिस्सा सर्वाधिक (१७.० टक्के)
- माहे ऑक्टोबर २०१९ ते मार्च २०२५ या कालावधीत (३१.० टक्के हिश्यासह) देशातील थेट परकीय गुंतवणुकीमध्ये राज्य सर्वोच्च स्थानी
- राष्ट्रीय एक जिल्हा - एक उत्पादन पुरस्कार २०२४:
  - ओडीओपी उपक्रमांतर्गत राज्यास सुवर्ण पुरस्कार प्राप्त
  - जगप्रसिद्ध हापूस आंबा उत्पादनासाठी रत्नागिरी जिल्ह्यास कृषि श्रेणीत सुवर्ण पुरस्कार
- 'भारत पर्यटन डेटा कॅम्पेडियम २०२५' नुसार, सन २०२४ मध्ये राज्य परदेशी पर्यटक भेटींमध्ये पहिल्या क्रमांकावर व देशांतर्गत पर्यटक भेटींमध्ये सहाव्या क्रमांकावर

पायाभूत सुविधा

१.३९ दि. ३१ मार्च २०२५ रोजी, राज्यात वीज निर्मितीची एकूण स्थापित क्षमता ४१,०१९ मेगावॉट असून त्यापैकी औष्णिक ऊर्जा, नवीकरणीय ऊर्जा, जलजन्य ऊर्जा आणि नैसर्गिक वायुजन्य ऊर्जेचा हिस्सा अनुक्रमे ५१.३ टक्के, ३४.४ टक्के, ७.५ टक्के आणि ६.८ टक्के होता.

१.४० सन २०२४-२५ मध्ये राज्यात एकूण १,४०,१७९ दशलक्ष युनिट वीज निर्मिती झाली. याशिवाय केंद्रीय क्षेत्राकडून ४५,००९ दशलक्ष युनिट वीज उपलब्ध झाली असून राज्यातील एकूण विजेचा वापर १,६६,२२४ दशलक्ष युनिट होता.

१.४१ सन २०२४-२५ मध्ये राज्यात विजेची सरासरी कमाल मागणी २३,३७४ मेगावॉट होती, तर त्यावेळी विजेचा पुरवठा २४,३३५ मेगावॉट होता.

१.४२ सन २०२४-२५ मध्ये महापारेषणची पारेषण हानी ३.२६ टक्के होती. सन २०२४-२५ साठी महावितरणची वितरण हानी आणि 'एकत्रित तांत्रिक व व्यावसायिक' हानी अनुक्रमे १५.१ टक्के व १५.२ टक्के होती.

१.४३ राज्यात मार्च २०२५ अखेर, राष्ट्रीय महामार्ग प्राधिकरण, सार्वजनिक बांधकाम विभाग व जिल्हा परिषदांच्या देखभालीखालील रस्त्यांची लांबी सुमारे ३.४५ लाख किमी होती.

१.४४ दि. १ जानेवारी २०२६ रोजी रस्त्यावरील वाहनांची संख्या राज्यात ५२८ लाख (१५३ वाहने प्रति किमी रस्ता लांबी) होती, तर दि. १ जानेवारी २०२५ रोजी ४८८ लाख (१४९ वाहने प्रति किमी रस्ता लांबी) होती.

१.४५ राज्यात नोंदणीकृत बॅटरी इलेक्ट्रीक वाहनांची संख्या डिसेंबर २०२५ अखेर, ९,२७,०६१ तर डिसेंबर २०२४ अखेर ६,४४,७७९ होती.

१.४६ सन २०२५-२६ मध्ये डिसेंबर पर्यंत, महाराष्ट्र राज्य मार्ग परिवहन महामंडळाच्या प्रति दिन सरासरी १४,९२६ बस गाड्यांनी प्रतिदिन ५५.९० लाख प्रवासी वाहतूक केली.

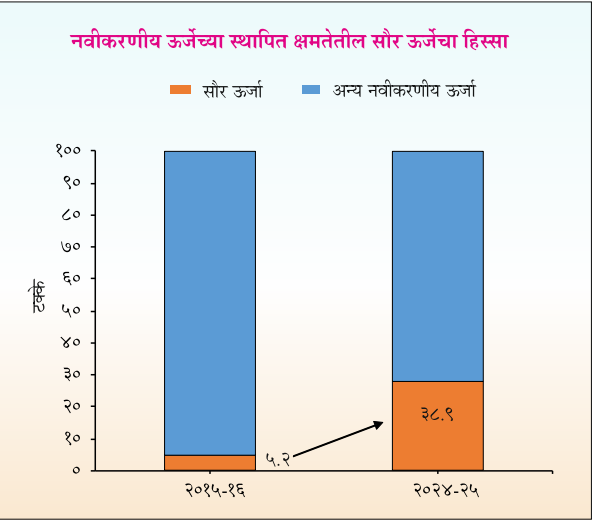
१.४७ सन २०२४-२५ मध्ये राज्यातील मोठ्या व लहान बंदरांमधून झालेली एकत्रित मालवाहतूक २,३१२.५६ लाख मे. टन होती, तर ती सन २०२३-२४ मध्ये २,२९९.४९ लाख मे. टन होती.

१.४८ सन २०२४-२५ मध्ये राज्यातील विमानतळांवरून झालेली देशांतर्गत व आंतरराष्ट्रीय प्रवासी वाहतूक अनुक्रमे ५४८.६१ लाख व १५९.५७ लाख होती तर ती सन २०२३-२४ मध्ये अनुक्रमे ५२४.७० लाख आणि १४६.०३ लाख होती.

१.४९ सन २०२४-२५ मध्ये राज्यातील विमानतळांवरून झालेली देशांतर्गत व आंतरराष्ट्रीय मालवाहतूक अनुक्रमे २.८८ लाख मे. टन व ६.५९ लाख मे. टन होती तर ती सन २०२३-२४ मध्ये अनुक्रमे २.७९ लाख मे. टन व ५.९२ लाख मे. टन होती.

१.५० राज्यात दि. ३० सप्टेंबर २०२५ रोजी ११.३६ कोटी इंटरनेट ग्राहक, १२.७१ कोटी भ्रमणध्वनी जोडण्या, ५,२७२ सार्वजनिक वायफाय हॉटस्पॉट्स आणि २४,२६७ अॅक्सेस पॉईंट्स होते.

- राज्य नवीकरणीय ऊर्जेच्या स्थापित क्षमतेनुसार राजस्थान आणि गुजरात नंतर देशात तिसऱ्या क्रमांकावर
- राज्यातील नवीकरणीय ऊर्जेच्या एकूण स्थापित क्षमतेमध्ये सन २०१५-१६ मधील ६,९७८ मेगावॉट वरून सन २०२४-२५ मध्ये १४,११३ मेगावॉट पर्यंत दुपटीपेक्षा अधिक वाढ
- सौर ऊर्जेच्या स्थापित क्षमतेच्या हिश्यात सन २०१५-१६ मधील ५.२ टक्क्यांवरून सन २०२४-२५ मध्ये ३८.९ टक्क्यांपर्यंत वाढ

- हिंदु हृदयसम्राट बाळासाहेब ठाकरे महाराष्ट्र समृद्धी महामार्ग (सुमारे ७०१ किमी) मुंबई ते नागपूर जून २०२५ पासून रहदारीसाठी खुला
- मुंबई मेट्रो रेल्वे प्रकल्प- मेट्रो लाईन ३ (कुलाबा-वांद्रे-सीफ्ला) (३३.५ किमी लांबी)
  - ऑक्टोबर २०२५ पासून संपूर्ण कॉरिडॉर रहदारीसाठी खुला
  - सन २०२५-२६ मध्ये या मेट्रो मार्गावरील प्रतिदिन सरासरी प्रवासी संख्या ७८,९४३

सामाजिक क्षेत्र

१.५१ राज्यात दि. ३० सप्टेंबर २०२४ रोजी एकूण १,०४,५२६ प्राथमिक (इयत्ता १ ली ते ८ वी) शाळांमध्ये १४५ लाख पटसंख्या होती आणि २९,६४१ माध्यमिक व उच्च माध्यमिक (इयत्ता ९ वी ते १२ वी) शाळांमध्ये ६३.६ लाख पटसंख्या होती.

१.५२ अखिल भारत उच्च शिक्षण पाहणी २०२३-२४ नुसार, राज्यात ८७ विद्यापीठे, ५,५७९ महाविद्यालये आणि २,४२६ स्वायत्त संस्था होत्या व त्यातील एकूण पटसंख्या ४५.३१ लाख होती.

१.५३ माहे डिसेंबर २०२५ पर्यंत, राज्यात २,१३,५५१ ॲलोपॅथिक डॉक्टर्स, १,०५,९६६ आयुर्वेदिक डॉक्टर्स, ९,४६२ युनानी डॉक्टर्स आणि ९०,००६ होमिओपॅथी डॉक्टर्स नोंदणीकृत आहेत.

१.५४ एकात्मिक महात्मा ज्योतिराव फुले जन आरोग्य योजना व आयुष्मान भारत-प्रधानमंत्री जन आरोग्य योजने अंतर्गत सन २०२५-२६ मध्ये डिसेंबर पर्यंत सुमारे ६.५० लाख लाभार्थी असून ₹ २,७९७.४३ कोटी खर्च झाला.

१.५५ राज्याच्या सन २०२५-२६ (अअं) मध्ये लिंगभाव अर्थसंकल्पाचा हिस्सा ८.५ टक्के होता तर सन २०२४-२५ (सुअं) मध्ये तो ८.६ टक्के होता.

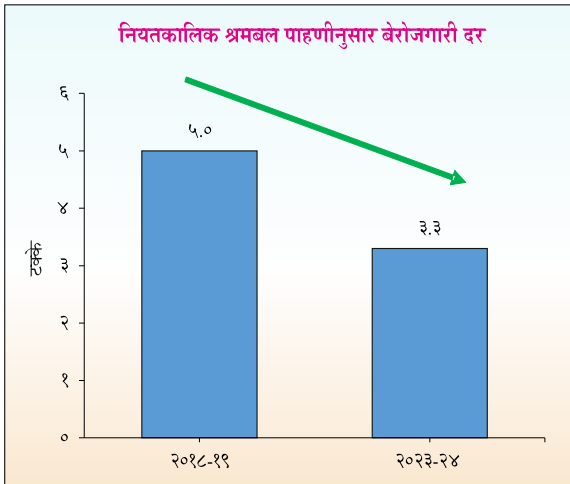
१.५६ राज्याच्या सन २०२५-२६ (अअं) मध्ये बाल अर्थसंकल्पाचा १३.३ टक्के हिस्सा होता तर तो सन २०२४-२५ (सुअं) मध्ये १२.९ टक्के होता.

१.५७ माहे मार्च २०२५ पर्यंत, राज्यात एकूण १४,५८,७४५ महिला स्वयंसहायता गट होते.

१.५८ माहे नोव्हेंबर २०२५ मध्ये सुमारे ६.० टक्के (० ते ५ वर्षे वयोगटातील) बालके मध्यम कमी वजनाची आणि ०.९ टक्के बालके तीव्र कमी वजनाची होती.

१.५९ माहे नोव्हेंबर २०२५ मध्ये सुमारे १८.० टक्के (० ते ५ वर्षे वयोगटातील) बालकांची वाढ मध्यम तीव्र प्रमाणात आणि १४.४ टक्के बालकांची वाढ अति तीव्र प्रमाणात खुंटली होती.

१.६० दि. ३१ जानेवारी २०२६ रोजी, ई-श्रम पोर्टलवर नोंदविलेल्या राज्यातील कामगारांची संख्या १.८३ कोटी असून त्यापैकी ५५.८ टक्के महिला होत्या.

➤ दि. ३० सप्टेंबर २०२४ रोजी, मुली-मुले समानता निर्देशांक -

- प्राथमिक शिक्षणाकरिता ०.९३ व उच्च प्राथमिक शिक्षणाकरिता ०.९०
- माध्यमिक शिक्षणाकरिता ०.८७ व उच्च माध्यमिक शिक्षणाकरिता ०.९२
- उच्च शिक्षणाकरिता ०.८८

➤ सन २०२३ मध्ये,

- जन्मदर - १४
- मृत्यूदर - ६.१
- अर्भक मृत्यूदर - १४
- नवजात शिशु मृत्यूदर - ११
- पाच वर्षाखालील बालकांचा मृत्यूदर - १६
- एकूण जननदर - १.४

➤ सन २०२१ ते सन २०२३ करिता माता मृत्यूप्रमाण - ३६

➤ नियतकालिक श्रमबल पाहणी २०२३-२४ नुसार, १५ वर्ष व त्यावरील वयोगटातील व्यक्तींसाठी,

- श्रमशक्ती सहभाग दर - ५९.० टक्के (सन २०१८-१९ मध्ये ५३.३ टक्के)
- महिला श्रमशक्ती सहभाग दर - ४०.१ टक्के (सन २०१८-१९ मध्ये ३१.६ टक्के)
- कामगार लोकसंख्या प्रमाण - ५७.० टक्के (सन २०१८-१९ मध्ये ५०.६ टक्के)
- बेरोजगारी दर - ३.३ टक्के (सन २०१८-१९ मध्ये ५.० टक्के)

- १.६१ माहे डिसेंबर २०२५ पर्यंत, प्रधानमंत्री आवास योजना (नागरी) अंतर्गत एकूण ८.७५ लाख घरे पूर्ण करण्यात आली.
- १.६२ माहे डिसेंबर २०२५ पर्यंत, प्रधानमंत्री आवास योजना (ग्रामीण) अंतर्गत एकूण १६.०५ लाख घरे पूर्ण करण्यात आली.
- १.६३ जल जीवन अभियानाअंतर्गत जानेवारी २०२६ पर्यंत, राज्यातील ९०.३ टक्के कुटुंबे, ९८.५ टक्के शाळा, ८१.३ टक्के ग्रामपंचायत इमारती, ८३.५ टक्के आरोग्य केंद्रे व ९१.६ टक्के अंगणवाड्यांना वैयक्तिक नळ जोडणी पुरविण्यात आली.
- १.६४ राज्यामध्ये अटल भूजल योजनेअंतर्गत एकूण ३३,९२२ संरचनांची कामे पूर्ण झाली.
- १.६५ राज्यातील ४०,२४७ गावांपैकी ३४,५८४ गावांना स्वच्छ भारत अभियान (ग्रामीण) अंतर्गत ओडीएफ+ घोषित केले आहे.
- १.६६ स्वच्छ महाराष्ट्र अभियान (नागरी) अंतर्गत, माहे डिसेंबर २०२५ पर्यंत ४२ शहरे ओडीएफ, ८२ शहरे ओडीएफ+, २५७ शहरे ओडीएफ++ आणि ३० शहरे वॉटर+ म्हणून घोषित करण्यात आली.
- १.६७ सन २०२४-२५ मध्ये महाराष्ट्र प्रदूषण नियंत्रण मंडळाने पर्यावरणास अनुकूल तंत्रज्ञान असलेल्या ३१४ उद्योगांना ई - कचऱ्याचे भाग सुटे करणे / पुनश्चक्रण करणे यासाठी मान्यता दिली असून त्यांची एकूण क्षमता प्रतिवर्ष ६,५४,०६२ मे. टन आहे.

* * * * *